

<https://doi.org/10.37919/0201-419X-2020.93.5>

УДК 811.323:130.2

ХРИСТІАНСТВО VS ІДЕЯ СВОБОДИ В МОВОТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

КОЦЬ Тетяна Анатоліївна,
доктор філологічних наук,
старший науковий співробітник
відділу стилістики, культури мови
та соціолінгвістики Інституту
української мови НАН України,
вул. М. Грушевського, 4, м. Київ,
01001;
E-mail: tetyana_kots@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4622-9559>

Tetiana KOTS,
Doctor of Philological Sciences,
Senior Researcher of the Department
of Stylistics, Language Culture and
Sociolinguistics, Institute of the
Ukrainian Language of National
Academy of Sciences of Ukraine,
4 Hrushevskyyi St., Kyiv 01001, Ukraine;
E-mail: tetyana_kots@ukr.net

Стаття присвячена аналізу традиційної для мовомислення початку ХХ ст. сфери духовності, пов'язаної з християнством, і нового інтелектуального явища «громадянська позиція» як ядерних понять мовотворчості Лесі Українки. Лінгвостилістичне дослідження здійснено в контексті культурно-історичних умов і філософських ідей кінця ХІХ – початку ХХ ст. Особливу увагу звернено на протиріччя сакральності і раціональної та емоційної оцінності біблійних понять та ідеї національного відродження. Розкрито семантико-стилістичний потенціал мовних засобів (абстрактних назв почуттів, позитивнооцінної та негативнооцінної лексики) на позначення ціннісних домінант християнства і національної ідентичності. Виконуючи стилістичну, композиційну, прагматичну функції у художньому тексті, сакральні й оцінні одиниці є виразниками індивідуально-авторської рецепції мови Святого письма, культурної світової спадщини в проєкції на розвиток українського поетичного, літературного словника і водночас виявом тяглості духовної пам'яті нації.

Ключові слова: абстрактні назви, інтелектуальний словник, сакральність, оцінність, бібліїзми.

Мовотворчість Лесі Українки – важлива сторінка історії літературної мови кінця ХІХ – початку ХХ ст., яка і сьогодні потребує нового прочитання й ґрунтового лінгвістичного аналізу.

Прижиттєва критика літературного доробку поетеси доволі обмежена і представлена лише відомою статтею І. Франка «Леся Українка. Літературно-критична студія» (Літературно-науковий вісник, 1898), у якій наголошено на еволюції художнього слова письменниці «від перших, майже дитячих поривів, аж до повного майстерства, від дитинячо-примітивних форм до блискучих і вповні гармонійних, від дитинячої імпресіоністки до широкої ідейності і могутнього пристрасного вогню» [Франко 1981: 255]. Дослідник особливо позитивно відгукується про цикл «Сльози-перли», «Contra spem spero», «Пісня brioso», «Rondo», називаючи його авторку «чи не поодиноким мужчиною на всю новочасну соборну Україну» [Франко 1981: 265–266]. Саме цей вислів і утвердився в українському літературознавстві аж до 90-х рр. ХХ ст. і став єдиним, часто однобоким, орієнтиром у потрактуванні спадщини поетеси. Поза увагою дослідників залишилися не лише національно-естетичні, а й християнські засади мовотворчості мисткині, на яких виростали чи не всі класичні зразки української літератури і які формували тяглість мовно-естетичного вияву українського поетичного слова.

Визначальним у формуванні світогляду Лесі Українки, як і всіх мовних особистостей, було національно-культурне середовище, в якому вона зростала: від романтичної традиції та настанов матері Олени Пчілки до широкого кола української інтелігенції (Івана Франка, Михайла Драгоманова, Михайла Старицького, Миколи Лисенка). Вбираючи ідеї національної, світової літературної традиції і свого часу, її художньо-поетичне слово прозвучало по-новому оригінально, багатогранно і навіть екзотично, адже оприявнювало невідомі і часто незрозумілі для широкого загалу античну спадщину й екзистенційні філософські міркування. Д. Донцов у статті «Поетка українського рiсорджiменту» (1921) зауважував: «Її життя було цілою проблемою. Вона на цілу голову переростала хистом майже всіх сучасних письменників, а лишилася дивно незрозумілою, хоч і респектованою». Очевидним є те, що на запитання «чи доросли ми, – за словами М. Драй-Хмари, – до розуміння тих скарбів ідейних і літературних, що залишила нам у спадщину Леся Українка», однозначної відповіді тоді не було.

Немає однозначної відповіді й тепер. Кожне покоління українців по-новому сприймає і осмислює її літературну й мовну спадщину.

Поетеса, як і її найближче оточення, захоплювалася ідеями соціал-демократичного руху – ідеями змін, утвердження загальнолюдських цінностей, свободи, гуманізму і національного відродження. Соціалістичні ідеї тоді приваблювали широкі кола інтелектуальних еліт своєю екзистенційно-гуманістичною спрямованістю, рішучістю, що утверджувало антропоцентричність у літературі. Для межі XIX–XX ст. також була характерна ностальгія за героїчним минулим (Д. Донцов) і «доктринерська» ідеологія волонтаризму та життєвості (І. Франко).

Мовотворчість Лесі Українки, не виходячи за ці рамки, засвідчувала у тогочасних реаліях (з одного боку – обмеження сфери використання української мови, заборон і утисків її функціонування, а з другого – утвердження національної ідентичності, створення і виведення на новий культурний рівень літературного стандарту) здатність українського поетичного слова не лише відтворювати історію і звичаї свого народу, а й культурні надбання світових масштабів, тим самим заперечуючи поширену тоді тезу про існування т. з. селянської мови або «малорусского наречия».

В історичних періодах Античності та Середніх віків поетеса шукала порятунку від примітивізації життя, від кризи матеріалізму та раціоналізму в умовах тогочасної Західної цивілізації. Основними засадами її мовотворчості стає людина у її ставленні до загальнолюдських і національних цінностей: до історії, суспільства, релігії, культури, природи у пошуках шляхів цивілізації. Герої її творчості – персонажі з різних епох і культур підпорядковані одному ідеалу – інтелектуальній, сильній, національносвідомій, вільній і рішучій особистості. А їх мова відбиває український раціонально- й емоційно-оцінний словник сфери духовності початку XX ст. Духовність того історичного періоду була пов'язана вже традиційно з релігією, проте доповнювалася ідеями формування національної ідентичності.

Поетеса переосмислює вже традиційне для українського мовомислення поняття *християнство* і наповнює новим змістом ідею національного пробудження. Світ людини на зламі століть супроводжують негативноцінні явища, відчуття, які в тексті набувають емоційного метафоричного і символічного звучання (*великі роздоріжжя, відчуженість, погибель душі, скелі підводні, безодня*), які виразно протиставлені християнським чеснотам, позитивна оцінність яких прямо пов'язана з біблійним образом *Бога*. Усі канонічні настанови Святого письма Леся Українка сприймає з симпатією, вибудовуючи позитивнооцінне поле сакральності перших християн. Центральними тут є традиційні церковнослов'янські назви і символічні перифрази Ісуса Христа: *Отець предвічний, Господь всевишній, небесна рука* напр.: *Ну то пливіть собі на бездоріжжя, / сказати просто – на погибель душі! / Ви самохіть відкинули котвицю, / подану вам небесною рукою, / свавільно поминули певну пристань, / що вам Отець предвічний урядив, / і на маяк, поставлений високо, / до зору всім, заплющили ви очі, – / так варті ж ви, щоб вас розбили скелі / підводні і безодня поглинула!* (Руфін і Прісцилла). Зміст сакральних імен *Бог, Господь*, як правило, удокладнюють абстрактні позитивнооцінні поняття канонічного християнського віровчення: *віра, любов, добро, милосердя, сила, слово, життя*, семантика яких часто увиразнюється антонімом *пекло*, напр.: *Господь мій захист і моя потуга! / Нічого не боюся – він зо мною. / Тверда і певна віра мого серця, її не подолає брама пекла!..* (Руфін і Прісцилла); *Те слово – Бог. Він альфа і омега, початок і кінець. / Ним все настало і ним усе живе, / і більші немає богів на світі, / окрім сього Бога, / він є і слово, й сила, і життя* (У катоккомбах).

Відступництво або неприйняття віри Христової традиційно пов'язане з емоційними негативнооцінними висловами християн, до яких у Римській імперії ставилися упереджено і дуже часто карали, напр.: *Так варті ж ви, щоб вас пожерли змії / і люті чуда-юда океану! / О, як душа моя в долоні плече, / ввижаючи погибель нечестивців!* (Руфін і Прісцилла). Контраст у мові драм створює вживання абстрактних назв канонічних християнських чеснот як високоморальних загальнолюдських цінностей: *доброта, вдячність, щирість, турбота, любов,*

напр.: *Бог, – всевидючий свідок почувань, / всю вдячність мого серця бачить ясно* (Руфін і Прісцілла).

Мета християнства в усі часи – це спасіння душі, її вічне життя. За Л. Фейербахом, «людина вірить у богів не тому, що у неї є фантазія і почуття, а й тому, що вона хоче бути щасливою. Вона вірить у досконалу істоту, тому що сама хоче бути блаженною». Заради цього перші християни у драмі «Руфін і Прісцілла» мають «котву, щоб спинити корабель, утомлений одчаєм безбережжя», сповідують моральні принципи співжиття – «добро чинити, вбогих наділяти / і мати милосердя над рабами», пишаються тим, що «братерський дух у нас панує / вдовиці й сиротята не бідують / в громаді християнській». Зміст загальнолюдських понять моралі поетеса доповнює емоційними висловами, прямо пов'язаними з канонічним віровченням. Християнам притаманна сміливість (*таж тільки християни одвагу мають виявляти щиро свої думки*), витривалість (*то Бог святий / То дух його дає нам силу*), відвага, наполегливість (*Я готова і рада вмерти за Христову правду; Що ж, воля Божя, / Ми мусим перебути сюю пробу / Одважно й твердо, як годиться вірним. / Чи добре ти збагнув, що ти говориш? / Здається, ні, а то б ти сам дійшов / До того слова, що сказав апостол: «Без діла віра мертва»*), віра у зцілення від хвороб (*християнський Бог над хворобами має силу*), відмова від ідолопоклонства (*Нофретіс! Бійся Бога! Знову ідол / Невже ти знову зрадила Христа*). Лесі Українці імпонували також емоційні почуття і «всепрощаюча симпатія» до сакральних образів Святого письма «жен-мироносиць». Зв'язок з канонічними текстами завжди виявляється у збереженні церковнослов'янських книжних урочистих назв, що характерно для літературного процесу кінця ХІХ – початку ХХ ст. загалом.

Мова драм містить цитати зі Святого письма, в яких наголошено на християнських і моральних цінностях людини, напр.: *Та нащо ті суди? «Ви не судіте, / Щоб вас не суджено», – сказав господь, / І сам він тільки спогадав про зраду / Іудину, та не судив Іуди / І не вказав апостолам його, / Щоб не судили й ті* (Руфін і Прісцілла); *Раби господні, брате, не забудь. / Сказав Христос: ярмо моє солодке, / Тягар мій легкий*

(У катакомбах); *Не єдиним хлібом / Живе людина, але й кожним словом, / Що з божих уст виходить* (У катакомбах).

Поетеса розрізняє заповіді, слово Боже (позитивнооцінні доміанти) і його земні не завжди вдалі інтерпретації: *Я сам читаю Святе письмо... / І передавачів нам не треба* (Руфін і Прісцілла). Герої творів Лесі Українки прагнуть свободи, права вирішувати самостійно земні проблеми. Не сприймає поетеса не саме християнство як релігію, а намагання зробити з віри засіб поневолення, щоб «душу загнuzдати».

Поширення християнства в давньому Римі спричинило занепад моральних цінностей і руйнування законів: *злагоди, товариської помочі*, напр.: *Ні не кажи, якби римляни мали / Ту злагоду і товариську поміч, / Не так би ширилось те християнство. / Чимало винні наші багачі. / То винні все закони наші римські...* (Руфін і Прісцілла).

Бог у діалогах ранніх християн – це вищий судія, який протиставляється *катові, тиранові* і стає чи не єдиною надією на порятунок від беззаконня, напр.: *Ти помилився: Бог у нас не кат, / А вищий судія. Хіба ж не краще, / Якби тирані наші віддавали / всі присуди свої на розсуд божий / І «грішникам» не завдавали муки / В надії на геєну вічну?* (Руфін і Прісцілла). Назви християнських цінностей (*згода, братерство, правда, законність*) функціонують у тексті як антоніми з позитивною конотацією до негативнооцінного ряду назв реалій земного життя, часто правової сфери суспільства, яка тільки зароджувалася (*злочин, сваволя, пиха, беззаконня*), напр.: *Хто може чернь утишити, крім Бога? / Хто цезарську сваволю подолає, / Пиху преторіанську погамує, як не Христос? / Хто римський мир запевнить по цілім світі, як не добра вість / Про згоду і братерство межі людьми / І про найвищу правду в царстві божім? / Заздалегідь я знаю, що ти скажеш: традиції, законність, римські цноти. / Ох, друже, та хіба ж ти сам не бачиш, / Що з того всього полишились ями, / А постатів давно нема?* (Руфін і Прісцілла). Протириччя у сприйнятті християнства починаються з неможливості поєднання, з одного боку, покори, сподівань на Бога, бездіяльності, а з іншого – прагнення до свободи, рішучих дій, змін, утвердження людської гідності. Слово *покора* зберігає свою позитивнооцінну

семантику лише в контекстах тлумачення основ християнства, напр.: *Не спокушай його. / Він простий духом, / А царство Боже для таких найближче. / Хто терпить все в **покорі**, той щасливий, / Тому однаково: чи пан, чи раб / Він буде тут у світі (У катакомбах).*

Думка про те, що причиною тогочасних суспільних проблем був саме один із постулатів раннього християнства – брак волі, виразно прочитується у багатьох філософів тієї епохи, зокрема і Ф. Ніцше.

Леся Українка вибудовує негативнооцінний синонімічний ряд на позначення обмеженості свободи: *сильце, неволя, залізна клітка, пута*. Емоційне сприйняття такого стану посилює вживання дієслівних синонімів з семантикою страждання (*страждати, ридати, оплакувати, жалувати*), напр.: *Але ти знов на мене сплів **сильце**: / Ти навернув мене у християнство. / Тоді-то й почалася повна влада, / Безмежне панування надо мною. / Ох, як же тяжко я тоді **страждав!** / Не знав ти, як було **ридав** я гірко / По ночах, як **оплакував** неволю. / І **жалував** про ту залізну клітку, / Де я був тілом раб, душею вільний (Руфін і Прісцілла)*. Нартал у драмі «Руфін і Прісцілла християнство – «релігію любові та покорі» називає *поневоленням*, негативно оцінку якого посилюють експресивні дієслова і фразеологізми із значенням обмеження свободи, напр.: *Я зрозумів тепер, що вас призводить, / Вас, вояків жорстоких, переймати **релігію любові та покорі**, – / Ви **сковуєте** тим ще не закутих, / Без війська хочете весь **світ зажерти**, / Всіх варварів в **кормигу запрягти**, / Всі Карфагени зруйнують без зброї. / Хіба ж неправда?*(Руфін і Прісцілла).

Наслідком поширення християнства, на думку Нартала, є «рабські душі», «залякані сумління», «темні мислі» та «скалічені гордині». Аецій Парнас об'єднує цей негативнооцінний ряд висловлень на позначення поневолення промовистою назвою – «секта рабів» або «мертводухе християнство», напр.: *Я б так постановив: щоб ця **секта** / Осталася для самих **рабів**.... / Бо для рабів вона корисна; Се в їх тепер, панотче, наче пошесть, / У сих філософів високородних: / Позамикались дома, наче в урни / Замазались, іще й не спопелівши, / Обличчя в них повитягались навіть, пожовкли й попісніли – хто б подумав, / Що всі вони*

вступили в тую секту, / В те мертводухе християнство... (Руфін і Прісцілла). Синонімами *рабства* є частовживані іменники *ярмо, неволя*, які вступають в антонімічні відношення з частовживаним словом *воля*, напр.: *Але нащо маєм / Ще самохіть у ярма запрягатись / Та двигати хрести по власній волі, / Коли вже й так намучила неволя? / Намулили нам ярма та хрести / І шию, й душу, аж терпіть несила! / Я не за тим прийшов до вас у церкву, / Щоб ярем та хрестів нових шукати. / Ні, я прийшов сюди шукати волі, бо сказано ж: ні пана, ні раба* (У катакомбах).

У мові творів Лесі Українки виразно негативного значення набуває слово *покірний*, контекстуальним синонімом якого є *одержимий*. Це ті якості, які вбивають у людині прагнення до свободи. Емоційну оцінку пригніченості духу увиразнюють фразеологізми і порівняння, напр.: *Ті люди робляться мов одержимі, / Тоді ні виховання, ні сумління – / Ніщо від злої змори не рятує: / Бери їх на тортури – перемовчать, / До серця промовляй – воно мов камінь, / Загрожує смертю – люди сі мов трупи, / Чи мов безсмертні – їм усе не страшно* (Руфін і Прісцілла). Антонімом *рабської покори* є *вільний громадянин* – філософський ідеал особистості на зламі ХІХ–ХХ ст. напр.: *Ні, справді, я в своєму господарстві / Се добре перевірів: кожен раб, / Як тільки християнство те перейме, / Стає покірним, чесним, роботящим, / Хоч кия забувай! / Я все купую в послугу християн. / Що ж до звичаїв, / То що з раба звичаїв вимагати? – / Аби корився та глядів роботи / Ну, вільним громадянам – інша річ* (Руфін і Прісцілла). Як зазначає Г. Гаджилова, «у часи поетеси, часи прагнення освічених, небайдужих людей до визволення нації, її благополуччя, негативне сприйняття християнства не здавалось таким загрозливим (з погляду наслідків того неприйняття) явищем, як у пізніші періоди поступової втрати морально-етичних цінностей [Гаджилова 2018: 70].

Прагнення створити гармонію християнських засад і громадянського обов'язку прочитуємо у драмі «У катакомбах»: *Учили ви мене любити ближніх, / Так научіть мене їх боронити, / А не дивитись, опустивши руки, / Як в рабстві тяжким браття погибають.*

Позитивнооцінні поняття християнського віровчення під впливом реалій життя втрачають свій зміст. Профанне (вдалі порівняння, паралелі з побутовими умовами життя – *злидні, заздрощі, сумніви, зганьбована оселя, раб*) виразно контрастує з сакральним (поняттями християнства – *віра, милосердя, слово*) і виходить на перший план, напр.: *Все ваше милосердя, наче латка / На ветохі злиденного життя, / І тільки гірше злидні виявляє. / Чи молоко чужої жінки дасть / Моїй дитині ніжність материнську? / Чи верне чиста одіж чистоту / Моїй щодня плямованій дружині? / Чи я забуду серед ваших зборів / Мою сумну, зганьбовану оселю? / Не хліба хочу я, не слова прагну, – / Любові чистої, без плям бажую, / Без заздрощів, без сумнівів нечистих...* Метою життя Леся Українка бачить волю і перемогу раціонального мислення (*розуму*), правди над рабством для майбутніх поколінь: *До ясної надії пориваюсь, / Що я хоч здалека побачу волю, / Що хоч мій син, онук, найдавший правнук / Такого часу діжде, як і слово, / Ганебне слово «раб» із світу зникне. / Жадаю віри в ту святую силу, / Що розум просвітить у найтемніших / І всіх людей збере в громаду вільну / Без пастиря-дозорця і без пана, / А не в отару з пастухом свавільним / Та з лютими собаками, тремтячу / Від голосу вовків, левів, шакалів, / Гієн, лисиць і всякого хижацтва; / А я піду за волю проти рабства, / Я виступлю за правду проти вас!* (У катакомбах). Одним із засобів боротьби поетеса розглядає слово, яке часто виступає як синонім до позитивнооцінних понять *дух, ідея*, які в тексті мають контрастне сакральнопрофанне метафоричне осмислення: *Бог дарував тобі огнисте слово, / Ретельне серце і незламний дух, / Ти Божий знаряд, мушиш на роботу. / Не будь рабом лінєвим; / Якщо дух у вас те саме значить, що ідея, / То трудно вірить, щоб погану одіж / Могла носити якась ідея гарна. / Тут душі деякі так нечепурно / Убралися, що видержати тяжко / в сусідстві з ними* (Руфін і Прісцилла).

Вірі християн у потойбічне життя, Леся Українка протиставляє прагнення реальних змін, боротьби за щастя в земному житті, закликаючи до «свідомої любові до рідної країни». Поетеса виступала не проти християнства, а проти байдужості до «держави і громади». Християнин *вірить*,

молиться, надіється, очікує Божого милосердя, натомість обов'язок громадянина: службу сповняти чесно, батькові допомогти, служить, напр.: *Яка ж повинність? Ти ж повинен жити, / Щоб службу Римові сповняти чесно. / Забудь свої республіканські мрії. / Син добрий самохтіть іде в неволю, / Щоб тільки батькові допомогти. / Твій батько – Рим у тяжкій скруті, сину. / Он варвари германські наступають, / Паннонія в огні, і схід, і захід, / Полудне й північ бурею грозять, / А в нас – безлюддя, нелад і драпіжність. / Руфіне, кожний чесний громадянин / Тепер за десятьох служить повинен, за сто, за тисячу!* (Руфін і Прісцілла). Батько ж для громадянина – це його держава. У часи національно-визвольного руху в Україні в кінці XIX – на початку XX поетеса на прикладі історії давнього Риму із християнина формує образ гідного громадянина. Державний устрій того часу Леся Українка означає синонімічним рядом *безлюддя, нелад, драпіжність* (слово *драпіжність* досі зберігає ремарку розмовне (СУМ II: 408).

Не імпонувала їй і настанова ранніх християн до нівелювання національних ідентичностей і створення єдиного «нового Єрусалиму». Саме забуття «духу нації» і спричинило трагедію Нартала у драмі «Руфін і Прісцілла». Як заклик римлян до українців звучить емоційне риторичне запитання: *Ой горе, горе! Батьківські намети! / Нащо я зрадив вас?* І настанова дбати самим про «своє власне діло», напр.: *Своє власне діло треба самим уряджувати.* Слово *уряджувати* СУМ фіксує з позначкою діалектне [СУМ X: 484], але мовна практика кінця XIX – початку XX ст. засвідчувала активне його вживання в усіх стилях і сферах, зокрема і в різних регіональних періодичних виданнях. Увійшло воно до реєстру і «Словаря української мови» за ред. Б. Грінченка.

У 1911 р. в журналі «Русская мысль» П. Струве, який у 90-х рр. підтримував культурний рух на Україні, виступив із статтею, де заперечував доцільність самого існування української культури, наголошував на її нездатності використовувати світові образи. Відповіддю Лесі Українки стала драма «Камінний господар», де рідна земля означається словом *храм*: *Ти в руїнах тепера, єдиний наш храм, / Вороги найсвятіше сплямили, / На твоїм олтарі неправдивим богам / Чужоземці вогонь запалили.*

Поетеса порівняла український народ з «покірними ягнятами» з постійно блукаючою по своїй «землі обітованій» «отарою безпричальною», порятунком якої може бути тільки спротив і сила, напр.: *До віку лев не втомиться / Ягнят покірних жертви: / Котре не з'їв учора, з'їсть сьогодні / Помилує сьогодні, завтра з'їсть, / Аби його пустили до кошари. / А ваша віра: не протився злому* (Камінний господар). Зміст цієї поеми вона виразно розкрила у вірші «І ти колись боролася мов Ізраїль, Україно моя», який закінчується такими промовистими словами: «І доки рідний край Єгиптом буде? Коли загине новий Вавілон». Леся запитувала Бога: «Чи довго ще, Господи, чи довго Ми будемо блукати і шукати Рідного Краю на власній землі».

Думка про необхідність самим дбати про своє є і в критичній статті Лесі Українки «Утопія в белетристиці»: «навіщо мені здалась тая «прийдешня раса», коли вона чужа моїй душі?» [Українка Леся 1977: 320].

У драмі «Руфін і Прісцілла» прочитується думка про чужорідність для римлян християнської релігії, проте утверджується ідея спадковості, переплетення релігій і культурних цінностей. Перемагає віра у відродження моральних цінностей людства. Позитивну оцінність християнства увиразнює вживання дієслів з семантикою відродження, метафоричних висловів з ключовими словами *садити, садівничий*, напр.: *В Христі воскресне Діоніс удруге; Попробуй / Укупі з нами садівничим бути! / Коли закон умер, нехай зростає / Хоч те бажання вічної заплати / Та божий страх, аби вони спинили / Злочини й зло. Традиції замінить / Нова легенда, ще не збайдужіла, / Не спровонована. А римські цноти / Нехай відродяться у християнських – / Вони доволі схожі між собою. / З тим ми діждемось другого пришестья / Христа і слави римської, Руфине! / Одважся і ходім садок садити! / Як хочеш, я введу тебе в громаду. / Ходім!* (Руфін і Прісцілла).

Уміння у конфлікті інтересів знаходити своє раціональне зерно пронизує усі характери персонажів, про особливості українського національного світогляду яких свідчить їхня біблійна за змістом мова, але пересипана символами,

порівняннями, фразеологізмами з ключовими словами *зерно, пшениця, хліб, жорна, нива, земля*, напр.: *Не одна з нас / Від того починала, що ти радиш, / Але служити двом богам не можна, а надто в ті часи, коли Господь / Свою пшеницю віє серед току великого. / Не можу я полинуть / Легенькою половою по вітру / Погожому в безпечний тихий захист / Тоді, коли зерном важким, достиглим / Брати мої покійно ляжуть долі; / І будуть всі покладені під жорна / На муку тяжку, щоб зробитись хлібом / Тим, що дає життя правдивій вірі. / З яким чолом та й як се я подам / Таємну поміч, скриту під полою, / Братам в той час, як на гучній арені / Їх спів заглушать і затоплять кров'ю леви та леопарди? Чи ж не більше / Було б їм помочі, якби мій голос / Хоч на хвилину довше всім до слуху / Слова святі й правдиві подавав?* (Руфін і Прісцілла).

Ідея раціональної і емоційної оцінок раннього християнства у драмах Лесі Українки спрямована насамперед на осмислення в українському просторі схожості з переломними моментами в історії Римської і Російської імперій, усвідомлення непримиренних протиріч епох і культур: римської і християнської, української і російської. Утвердження власної ідентичності, прагнення створити власними руками своє повноцінне земне життя з його «боротьбою, пристрастями, стражданнями» веде до досягнення «миру і згоди» на своїй землі. І це єдиний шлях до «гармонії всесвітньої».

Поетичне слово Лесі Українки порушує актуальні проблеми зламу століть, уперше в історії української літератури осмислює протиріччя між духовною спадщиною і викликами часу. Мовотворчість Лесі Українки в кінці XIX – на початку XX ст. сприяла розвитку літературного словника духовної сфери мовомислення, засвідчувала новий етап культурного розвитку української літературної мови.

Гаджилова Г. Проблематика раннього християнства у драмі Лесі Українки: становлення тексту в русі авторських художніх рішень. Київ: Академперіодика, 2018.

Словник української мови: у 11-ти т. За ред. І. К. Білодіда. Київ, 1970–1980.

Українка Леся. Зібрання творів у 12 т. Т. 4 Драматичні твори (1907–1908). Київ: Наукова думка, 1976.

Українка Леся. Зібрання творів у 12 т. Т. 5 Драматичні твори (1909–1911). Київ: Наукова думка, 1976.

Українка Леся. Зібрання творів у 12 т. Т. 8. Літературно-критичні статті. Київ: Наукова думка, 1977.

Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Т. 31. Літературно-критичні праці. Київ: Наукова думка, 1981.

REFERENCES

Hadzhylova, H. (2018). Problems of early Christianity in the drama of Lesia Ukrainka: the formation of the text in the movement of the author's artistic decisions. Kyiv (in Ukr.).

Bilodid, I. K., ed. (1970–1980). Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vols. Kyiv: Naukova Dumka (in Ukr.).

Ukrainka, Lesia. (1976). Collection of works in 12 volumes. Vol. 4 Dramatic works (1907–1908). Kyiv (in Ukr.).

Ukrainka, Lesia. (1976). Collection of works in 12 volumes. Vol. 5 Dramatic works (1909–1911). Kyiv (in Ukr.).

Ukrainka, Lesia. (1977). Collection of works in 12 volumes. Vol. 8. Literary-critical articles. Kyiv (in Ukr.).

Franko, I. (1981). Collection of works in fifty volumes. Vol. 31. Literary-critical works. Kyiv (in Ukr.).

Статтю отримано 15.09.2020

Tetiana Kots

CHRISTIANITY VS THE IDEA OF FREEDOM IN THE LANGUAGE OF LESIA UKRAINKA

The article is devoted to the analysis of Christianity and civic position as nuclear concepts of language creation of Lesia Ukrainka in the context of cultural and historical conditions and philosophical ideas of the late XIX – early XX centuries. Particular attention is paid to the contradictions between the sacredness and rational and emotional value of traditional for Ukrainian linguistic biblical concepts and ideas of national

revival. The semantic and stylistic potential of language means (abstract names of feelings, positive and negative vocabulary) to denote the value dominants of Christianity and national identity is revealed. Performing stylistic, compositional, pragmatic functions in the literary text, sacred and evaluative units are the expression of individual-authorial reception of the language of Scripture, cultural world heritage in the projection on the development of Ukrainian poetic and literary vocabulary and at the same time a manifestation of the nation's spiritual memory.

The idea of rational and emotional assessments of early Christianity in Lesia Ukrainka's dramas is aimed primarily at understanding in the Ukrainian space the similarities with turning points in the history of Roman and Russian empires, awareness of irreconcilable contradictions of epochs and cultures: Roman and Christian, Ukrainian and Russian. The assertion of one's own identity, the desire to create with one's own hands one's full-fledged earthly life with its "struggles, passions, sufferings" leads to the achievement of "peace and harmony" on one's land. And this is the only way to "world harmony".

Keywords: abstract names, intellectual vocabulary, sacredness, value, biblicalisms.